

## הארץ

# "כשהילדים אצל הגרוש שלי, הוא אומר להם: 'תתפללו שאמא תחזור בתשובה'"

כשיעל הסירה את כיסוי הראש היא הרגישה כאילו יצאה מהכלא, את חנה גירשו הרבנים מבית הדין תוך טענה שהיא מסיתה את הילדים, ושרון חיללה שבת למרות אורח החיים החרדי של הבית. חמש אמהות חרדיות יוצאות בשאלה, הנעזרות בעמותת "הלל", מספרות על תהליך הגירוש והכניסה לחילוניות. "אני לא ישנה בלילות. אני רק מחכה שהגרוש יניח לילדים לנפשם"

התראות במייל 

נועה לימונה

08 ביוני 2023

## תקציר הכתבה ב-90 מילים +

הכניסה לבית המלון בכפר בלום שבנגליל העליון שוקקת בשעות בין הערביים של יום שישי אחד, כשעשרות אמהות וטף יורדות עם מזוודות מהאוטובוס ומתכנסות בהמולה נרגשת בלובי. מהתבוננות בהן - אי אפשר לנחש את עברן ולא את המציאות המורכבת שרובן עדיין חיות בה.

כולן היו נשים חרדיות, נשואות, לבושות בצנעה ועטויות כיסוי ראש. כעת, משהתגרשו ויצאו בשאלה, הן פזורות שיער, לבושות בג'ינס וטי שירט או מכנסיים קצרים וגופייה. העייפות מהנסיעה לכאן, מכל קצות הארץ, ניכרת עליהן, אך כמוה גם ההתרגשות. חלקן נופשות לראשונה בחייהן, וסוף השבוע הזה הוא הפוגה מבורכת ממאבק הישרדותי יומיומי.

הן הגיעו לכאן בזכות עמותת "הלל" - יוצאים בשאלה", שמסייעת לאוכלוסיית החרדים היוצאים בשאלה. "הלל" מלווה את החברים בה מגיל 18, למשך כל זמן שיחפצו. בתוך כך, העמותה מספקת תמיכה בחיילים בודדים, מלגות לימודים, השלמת בגרויות ולימודים מקצועיים; ייעוץ קריירה וייעוץ כלכלי ומשפטי. העמותה כוללת מערך פסיכו-סוציאלי להתמודדות עם פוסט-טראומה מורכבת ופגיעות מיניות, הנפוצות בקרב האוכלוסייה הזאת. בנוסף, יש מחלקה שמטפלת בדיור, ומציעה מקלט חירום, שמונה דירות מעבר, סיוע בשכר הדירה ועוד; זאת לצד פרויקטים קהילתיים, פעילויות חברתיות ותרבותיות וארוחות שבת וחג לאלה שנפלטו מהקהילה שבה גדלו.

חלק מפעילות העמותה מוקדש באופן מיוחד לאמהות יוצאות בשאלה; לכל אחת מהן מוצמדת עובדת סוציאלית ומוצע ייעוץ משפטי בנוגע לגירושים. הן זכאיות לטיפול רגשי בעלות סמלית ולסיוע בשכר הדירה למשך שלוש שנים. אחת לחודש, מתקיים מפגש קהילתי של אמהות, ופעם בשנה, הן יוצאות עם ילדיהן לסוף שבוע כמו זה שהתלוויתי אליו.

לדברי גלית רוזנבלט, סמנכ"לית העמותה, "משנה לשנה יש יותר אמהות שמצטרפות. פעם היינו מוציאים את כל האמהות לסוף השבוע, אבל קשה לעמוד בקצב הגדילה". לסוף השבוע הזה הגיעו 60 אמהות, ו-130 ילדים.

"הלל" נכנסת לתוך הריק שמותירה המדינה. המצב המשברי הכרוך לא פעם בגירושים, קשה במיוחד אצל אמהות חרדיות יוצאות בשאלה, שכן הן עוברות אותו ללא כל רשתות תמיכה משפחתיות וקהילתיות, לרוב במצב כלכלי רעוע, וביחד עם הים תרבותי משמעותי, שעובר גם עליהן וגם על ילדיהן. לעתים קרובות מתלווה לכך גם סכסוך מכוער עם הגרוש, על רקע עזיבת הדת ומאבקים על משמורת, זהותם וחינוכם של הילדים - שמתנהלים לרוב בבתי הדין הרבניים.

"את רובן רודפים", אומרת רוזנבלט. "הן כל הזמן נמצאות במתח, שמישהו מהקהילה או מהמשפחה ידפוק בדלת ויבוא לקחת את הילדים. הן יוצאות ואין להן שום דבר", היא מוסיפה. חלק מן הנשים, לדבריה, לא שורדות את הטלטלה. במקרים שבהם הן מאבדות את המשמורת על הילדים, זה נגמר לפעמים בהתאבדות.

לפי רוזנבלט, מצבם של אבות גרושים יוצאים בשאלה דומה, ולא פעם חמור יותר מבחינת הקשר עם הילדים, שברוב המקרים נשארים בחזקת האם. אם כי, לפי יאיר הס, מנכ"ל "הלל", הסיבה העיקרית לכך היא ש"רוב הגברים החרדים לא מסוגלים לגדל את הילדים לבד, ולא רוצים להגיע לשידוך השני עם ילדים מנישואיהם הראשונים".

"האנשים שיוצאים מהדת היו צריכים לקבל סל קליטה, כי זו למעשה הגירה שקופה. אבל הם לא מקבלים כמעט כלום", אומרת גם אתי אליהו, מנהלת תחום פרט ודיור בעמותה. "הרווחה החרדית לא יכולה לפעול נגד הקהילה שלה והרווחה החילונית לא מבינה מספיק את האוכלוסייה הזאת, כך שבסופו של דבר אף אחד לא נותן להם מענה. הרבה אמהות יוצאות משם בלי השכלה בסיסית שתאפשר להן למצוא עבודה".

## "הגשתי שבע תלונות על הגרוש"

סיפורי החיים שאני שומעת מהאמהות הללו במהלך השהות שלנו כאן שונים ומגוונים, אבל יש ביניהם קווי דמיון מטרידים. כשהן מספרות על ילדותן, הן מדברות על שיטות חינוך נוקשות, שהיו כרוכות בענישה גופנית תכופה, על הזנחה ופחד מאבי המשפחה. חלק מהן מספרות, שספקות לגבי הדת, תחושת חוסר שייכות לאורח החיים החרדי, וקושי לעמוד בסטנדרטים החמורים שלו - היו שם תמיד. עבור אחרות, משבר גדול הביא בפתאומיות ליציאה בשאלה ולגירושים.

הרבה מהאמהות שעמן שוחחתי מנהלות מלחמות בכמה חזיתות בו-זמנית מול בתי הדין הרבניים, שם הן מרגישות שהן מופלות לרעה. לא פעם, הן מתארות התעלמות מוחלטת של בית הדין הרבני מחוות הדעת של הרווחה. לדברי הס, "החלטות בתי הדין הרבניים מוטות באופן חד משמעי לטובת הצד החרדי. מבחינתם, זו הצלת נפשו של הילד".

מיכל (שם בדוי), בת 32, הגיעה לסוף השבוע עם בתה היחידה בת השש. על אחד מכרי הדשא בכפר הוצב שולחן ועליו כיבוד קל, מסביב פוזרו גיגיות עם סבון לבועות ומשחקים שונים. בזמן שהילדה משחקת עם החברות החדשות שהכירה כאן, מיכל ואני תופסות פינה מוצלת לשוחח בה.

"הגשתי שבע תלונות על הגרוש שלי והמשטרה לא עשתה כלום", מיכל אומרת. היא גדלה במגדל העמק להורים חרדים, חוזרים בתשובה. "מגיל קטן הבנתי שאלה לא החיים שאני רוצה. קינאתי בבני הדודים שלי, שיש להם טלוויזיה בבית, שהם הולכים לקולנוע ולבריכה, ושלא רבים איתם על אורך הגרביים ושרוולי החולצה".

היא יצאה לפנימייה בכיתה ט', "כי לא קיבלו אותי לתיכון החרדי היחיד בעיר", אך לא שרדה שם זמן רב. "לא הייתי מספיק צנועה", היא מסבירה. היא עברה לדירה לנערות בסיכון בירושלים, למדה בתיכון אקסטרני, אבל בעיקר הסתובבה ברחובות - שם הכירה את מי שהפך לבעלה. "גם הוא גדל בבית חרדי, וגם הוא עף מהבית. הוא חי בזולה ביער, וברגע שהתחברנו הפכנו להיות הכל אחד בשביל השניה, שורדים ביחד, באווירה הירושלמית של השוק והסמים", היא מתארת.

אחרי שירות לאומי של שנתיים, הם נישאו, וכעבור חודש מיכל כבר היתה בהריון. "הוא היה בנתק מהמשפחה שלו, והיתה לו פוסט טראומה מהילדות הקשה", היא מספרת על בעלה. "הוא השתמש בסמים, וזה הלך ונהיה גרוע יותר". בן הזוג הלך ונעשה אלים יותר כלפיה, ובשלב מסוים גם חזר בתשובה. "זה התחיל מאלימות מילולית והגיע לאיומים ממשיים ברצח, כשהשתמשתי בשואב האבק בשבת יום אחד. הלכתי למשטרה והם לא עשו שום דבר. החברים שלו לקחו אותו לגמילה, אבל זה לא החזיק, הוא חזר להשתמש", היא מספרת.

בני הזוג התגרשו, מיכל קיבלה משמורת מלאה על הילדה, אבל לדבריה יש ביניהם חיכוכים על רקע החינוך שלה. "הוא רוצה חינוך דתי והיא צריכה לבוא אליו צנועה", היא מסבירה, והעייפות ניכרת בפניה. בינתיים, היא מנסה לשקם את עצמה; בעלה לשעבר השאיר אותה עם חובות, היא אומרת, אבל יש לה עסק משלה, והיא התחילה לאחרונה ללמוד מקצוע. לפני כשלושה חודשים הצטרפה לעמותה, קיבלה מחשב ויועצת כלכלית, שמסייעת לה.

## "התעלמו מאורח החיים של הילדים"

גם בשביל חנה (שם בדוי), ההתמודדות העיקרית אחרי הגירושים נוגעת לחינוך של הילדים. היא בת 34, אך נראית כנערה עם שיערה הגולש, הג'ינס והטי-שירט. היא גדלה בקהילה של חב"ד, למשפחה מרובת ילדים. בעיר שבה גרו בצפון הארץ, הוריה מילאו תפקידים בכירים בקהילה.

בגיל 20 נישאה בשידוך לרב חב"די. "היינו נשואים 10 שנים. ניהלנו משפחה חרדית לכל דבר. גידלנו ארבעה ילדים ועסקנו בכל הפעילויות הציבוריות של חב"ד. הייתי רבנית", היא מפרטת, "העברתי הרצאות ושיעורי תורה, טהרה, זוגיות והדרכת כלות".

לפני ארבע שנים יצאה בשאלה, יצאה מהארון כלסבית, והתגרשה. בעקבות כך, "הילדים התחילו לסבול מאוד מהצקות ובריונות בבית ספר. הם עברו חרם", חנה מספרת. סבלם של ארבעת ילדיה - בני 11, 12, שבע ושש - הוביל אותה לעבור עיר, ובשנה שעברה שני ילדיה הבוגרים הודיעו לה שהם לא מוכנים להמשיך ללמוד בחב"ד. בן השבע הלך בעקבותיהם. "הם חיכו שתיגמר השנה כדי להוריד את הכיפה והפאות", היא אומרת.

לפי הסכם הגירושים, הילדים היו אמורים ללמוד בחינוך הממלכתי-דתי, אבל האב התנגד. "הוא אמר להם, 'אתם תישארו בחב"ד ואני אלחם על זה עד יום מותי', אבל ככל שהוא התנגד, כך הם נלחמו יותר". בינתיים, בית הדין הרבני תבע שהרווחה תערוך תסקיר במטרה לקבוע היכן ילמדו הילדים. "ערכו שיחות ארוכות לארבעת הילדים ותוך 30 יום קבעו שהם מביעים את דעתם בצורה ברורה, וכי הם צריכים ללמוד בבית ספר חילוני", מספרת חנה.

אך לאחר שקיבל את התסקיר, בית הדין הרבני פסק את ההפך הגמור: הילדים ילמדו בחב"ד. "לא קראו לי לדיון, לא שמעו אותי או את הילדים והתעלמו לחלוטין מהתסקיר שהם עצמם דרשו", אומרת חנה, ומעידה כי "הילדים קיבלו את הבשורה בדמעות". בינתיים, היא מוסיפה, "הגרוש שלי הפסיק לשלם מזונות ושילמתי עשרות אלפי שקלים לעורכי דין. הגעתי למצב שאין לי כסף לקנות אוכל". בנוסף, בית הדין הרבני דרש ממנה לשלם לגרוש 12,000 שקלים על הוצאות המשפט, אליהם מתווספים כל הזמן קנסות על כך שהיא לא מכניסה את ילדיה למסגרות החינוך של חב"ד.

בינתיים, לאורך כל החודשים הארוכים האלה, ילדיה של חנה שהו בבית. לבית הספר של חב"ד סירבו ללכת. "ברווחה אמרו לי שזו באמת לא טובת הילדים ללמוד בחינוך החרדי כשהם חיים כחילונים, אבל זה החוק ואני מוכרחה לציית לו", אומרת חנה, "אבל גם בית הספר לא מוכן לקבל אותם ככה, בלי כיפות ופאות - אז מה אני יכולה לעשות?"

חנה עצמה עובדת כמחנכת כיתה בבית ספר חילוני הסמוך לעיר מגוריה. משלא נמצא פיתרון לילדים, הציע מנהל בית הספר שתביא אותם איתה לעבודה. "הם נכנסו לכיתות באופן לא רשמי, התחברו עם הילדים והתאהבו בבית הספר", היא מספרת. "הם מתחננים לאבא שלהם שיאשר להם ללמוד שם והוא עומד בסירובו, ובבית הדין הרבני דחו עוד ועוד את הדיון, כדי לייאש אותי", היא טוענת.

בסופו של דבר, נערך דיון בערעור שהגישה לבית הדין הרבני הגדול לערעורים בירושלים. "כל הרבנים יושבים שם, ואומרים שזו אני שמולכה את הילדים ומסיתה אותם. לא נתנו לי לדבר, ואז נעלו את הדיון וגירשו אותי משם. הלכתי הביתה בהלם, כי חצי שנה חייתי לדיון הזה".

אלא שאז הגיעה פסיקה, שאמנם קבעה שוב שהילדים צריכים ללמוד בחב"ד, אבל בנוסף, "נכתב שם, שאם רוצים לשנות את ההסכם, זה כבר בסמכות בית המשפט לענייני משפחה. איך שעורכת הדין שלי ראתה את זה - היא יצאה בריקודים, כי זה אפשר לנו להוציא את הדין מבית הדין הרבני", היא מסבירה. "עוד באותו היום בית המשפט הוציא פסיקה, שלפיה, הילדים ייכנסו באופן זמני לבית הספר החילוני שבו אני מלמדת - עד לדין בעניין".

היום, היא אומרת, הילדים מאושרים מכך שהם הולכים לבית ספר שהם אוהבים, ויש להם חברים, אך האב תובע כעת משמורת מלאה, בטענה של ניכור הורי והיעדר סמכות הורית. שהרי, חנה לא הצליחה לחייב את הילדים להגיע לבית הספר החרדי. "הילדים שלי עדינים, לא מתחצפים ולא מרביצים, אבל הם חוו על בשרם את מה שהחברה החרדית מעוללת, ופיתחו התנגדות", אומרת חנה.

היא מספרת, למשל, על בנה בן השבע, שרצה להאריך את שיערו. בזמן ששהה בבית אביו, הפעיל עליו האב כוח כדי שיסתפר. "הוא נעל אותו בשירותים, תפס לו את הידיים בכוח ופשוט גילח לו את כל השיער עם מכונה, משאיר לו רק פאות. הילד צרח. במוצאי שבת הוא חזר אל"י בוכה, ומאז הוא לא מוכן בשום אופן לגדל פאות ולחבוש כיפה. הוא גם לא הסכים לראות את אבא שלו למשך זמן מה, עד שהצלחתי לגשר ביניהם. והם אומרים שלילד בן שבע אין דעה".

סוף השבוע הזה הוא הפוגה מבורכת מהמתח שבו שרויים חנה וילדיה. "הילדים באורות", היא אומרת, ומציינת שזו הפעם הראשונה שלהם בבית מלון. היא הגיעה לכאן ביחד עם בת הזוג שלה, שנמצאת עם הילדים בזמן שאנחנו משוחחות. "אני לא ישנה בלילות", היא אומרת ונאנחת. "אני רק מחכה שתיגמר המלחמה, והוא יניח להם לנפשם וייתן להם לחיות. הוא אמר לי שמהרגע שהורדתי להם את הפאות אני האויבת של עם ישראל, לא רק שלו, ושהוא לא ינוח עד שאקבל את עונשי. כשאני אומרת לו שאין לי כסף לקנות לחם, הוא אומר, 'זה העונש שלך'. 'אבל אלה הילדים שלך', אני אומרת לו, ו'אין להם מה לאכול'".

## ומה עם המשפחה שלך?

"הם ניתקו קשר כשיצאתי מהארון. אבל אני מרגישה שהחיים עכשיו טבעיים לי. הרגשתי כמו מתחזה; הייתי מרצה לנשים על זוגיות וטהרה, בזמן שאני לא מסוגלת בכלל להסתכל על בעלי. אמרו לי, 'את בשליחות, מי שואל אותך בכלל מה את רוצה'. ביום שיצאתי מהארון הם פסקו שאני צריכה לעזוב".

ניכר כי הקשיים לא הנמיכו את קומתה של חנה. מבטה נחוש, ולמרות הדאגה, היא אופטימית. "פתחתי דף חדש, ואני מקווה שבית המשפט יפסוק לטובת הילדים. כבר אי אפשר לראות אותם בתוך המתח הזה, הטלטלות ושטיפות המוח. כשהם הולכים אליו, הוא אומר להם, 'תתפללו שאמא תחזור בתשובה'. הוא אומר לילד, 'זה לא מה שאתה רוצה, זה היצר הרע רוצה'. זה כואב, כי כשהם היו חרדים, הוא היה טוב אליהם. הוא גם כיבד את היציאה שלי מהארון, אבל מהרגע שהילדים אמרו לו שלא ילמדו בחב"ד הוא לקח את זה מאוד קשה".

## "אני זאת שקבעתי את הנרטיב"

יציאה בשאלה המלווה גם ביציאה מהארון היא לא עניין נדיר. גם האחיות שרון ויעל (שמות בדויים) "יצאו מכל הארונות", כפי שהן מנסחות את זה בחיך. הן הגיעו לסוף השבוע ביחד, יעל עם בתה היחידה בת ה-14, ושרון עם שניים מחמשת ילדיה, וגם השיחה בינינו מתקיימת במשותף. ניכר שהן קרובות מאוד, וגם על האירועים הטראומטיים ביותר, הן מדברות בהומור ובאחוזה.

הן גדלו בדרום להורים חוזרים בתשובה. יעל, בת 32, נולדה לעולם החרדי, אך שרון, המבוגרת ממנה ב-12 שנה, התחרדה כשהיתה בכיתה ח'. יש להן אח נוסף, גם הוא יצא בשאלה ויצא מהארון.

יעל, צעירת המשפחה, יצאה בשאלה בגיל 20. "התחתנתי בשידוך בגיל 17", היא מספרת, "ובגיל 18 כבר ילדתי את הבת שלי. זאת היתה זוגיות רעילה ומלאה בכל סוגי האלימות האפשריים - מינית, פיזית, כלכלית, רגשית ומילולית. הוא לא הרשה לי לצאת לעבוד והיה מקציב לי כסף זעום לקניות לשבת, לסיגריות. הוא היה אובססיבי. אם הייתי חוצה את הכביש ומישהו רק היה מסתכל עליי, זה גרר מריבות, קללות ומכות בבית", היא משתפת.

"התחיל להתבשל בתוכי הרעיון של גירושים", היא ממשיכה, "אבל מאוד פחדתי לעשות את זה, כי הרגשתי שאין לי מספיק גב. אמא שלי ידעה על האלימות, אבל כמו תמיד העלימה עין".

## מה זאת אומרת "כמו תמיד העלימה עין"?

יעל: "היא טיפוס כזה. היא העלימה עין מתקיפות מיניות בילדות, מהחיים האומללים שלה עצמה, כאישה מוכה, ובאופן כללי, היא הזניחה אותנו. אחותי גידלה את עצמה ואז אותנו. כשנולדתי, היא לא הלכה לבית הספר חצי שנה".

שרון: "אני קמתי בלילות כשהיא היתה תינוקת".

האחיות מספרות שאמן היתה מחסידות הרב יהודה בן דוד, שהורשע לפני כשלוש שנים בביצוע עבירות מין בקטינות, ומרצה כיום עונש מאסר של ארבע שנים. "אמא שלנו היתה ממש משרתת אצלו בבית", אומרת יעל. "היא היתה מנקה, מבשלת, מטפלת ב-19 הילדים שלו. היא היתה שם מצאת החמה עד צאת הנשמה".

ללא תמיכה של הוריה, יעל חששה אפוא להתגרש, עד שבאחד הימים, אחרי שלדבריה, איים לתת לה אגרוף, ואז מימש את האיום, הכה אותה בפניה ושבר את אפה בעודה מחזיקה את בתה הפעוטה בידיים, היא החליטה שאינה יכולה לשאת זאת יותר. היא עברה לגור אצל שרון למשך שבועיים ומיהרה - בעצתה של אחותה - לפתוח בהליך גירושים הן ברבנות והן בבית המשפט לענייני משפחה. "בגלל שפניתי ראשונה, אני זאת שקבעתי את הנרטיב", היא מסבירה.

לפי הס, מתקיים "מירוץ סמכויות" בין בתי הדין לבתי המשפט, כך שכאשר בני זוג מתחילים בהליך גירושים, מי שמצליח לפתוח את התיק ראשון, יקבע אם הדין יתנהל בבית הדין הרבני או בבית המשפט. "זוגות חרדיים לרוב מתחילים בבית הדין הרבני, ושם מצב הצד שיוצא בשאלה הרבה יותר גרוע. מי שהצליח לפתוח את התיק בבית המשפט הוא במצב טוב יותר", הוא מסביר.

מאז שהתגרשה, יעל מגדלת את בתה לבד. "הם בקשר, אבל מאוד רופף", היא אומרת על בעלה לשעבר ובתה. "הוא ניסה להערים עליי קשיים כשעברה מהגן לבית הספר, וניסה לדרוש שתלמד בבית ספר דתי, אבל הוא לא הצליח", היא מעידה.

שרון, שהתגרשה אחרי 17 שנות נישואים, היא כאמור אמא לחמישה ילדים, שעבדה חוב חייה הבוגרים כמורה בבית יעקב. "מורה בבית יעקב זו דמות, שהיא מושא להערצה בעולם החרדי", מעירה יעל. "חוות הדעת שלה תקבע באיזה סמינר תלמדי, מה שיקבע בהמשך אם תקבלי שידוך טוב או לא", היא מסבירה. "זה משפיע על כל העתיד. ושרון היתה גם רס"ר צניעות בבית הספר", היא מוסיפה. "זה תמיד משעשע אותי".

ההחלטה להתגרש ולצאת בשאלה הגיעה, לדברי שרון, אחרי משבר גדול, אותו היא מתארת כ"אגרוף בבטן הרכה, שבעקבותיו הגעתי למסקנה שאלוהים לא קיים. עד לאותו רגע לא היו לי ספקות. הייתי דוסית ברמות גבוהות", היא מספרת. בהתחלה, היא אומרת, "חיללתי שבת בחדר, בלי שהילדים ידעו. לפני שלוש שנים, כבר חיללתי שבת בגלוי, וגם הילדים הפסיקו לשמור. עברתי ללמד בממ"ד (חינוך ממלכתי דתי, נ"ל) והתגרשתי".

אף שבעלה לשעבר נשאר חרדי, הגירושים עברו לדבריה בשקט. ילדיה חילוניים, מלבד אחת, בת 21, הנשואה לאברך ומסרבת לקשר עם אמה ודודיה, הן בגלל חילוניותם והן בגלל נטייתם המינית. האחיות נאנחות ביחד כשהן מזכירות אותה. "יש לה ילד אחד והשני בדרך", אומרת שרון. "היא עושה את כל הטעויות שאני עשיתי בגיל 20, אבל יום אחד היא תתפקח, אני מקווה".

יעל, שרון ואחיהן מנותקים גם מההורים. "אמא שלי תמכה בגרוש שלי, ולמרות שהיא ידעה מה הסיבה לגירושים, היא החליטה שהתגרשנו בגלל בת הזוג שלי", מספרת שרון. "אמרתי לה, שאין קשר בין הגירושים לבין הנטייה המינית שלי, אליה אני מודעת מגיל 12, אף שלמשך רוב חיי גנזתי אותה. בשלב מסוים, אפילו סיפרתי לבעלי על כך, וזה לא הפריע לו".

## היית עם בת הזוג שלך בזמן שהיית אישה חרדית ונשואה?

שרון: "כן. אנחנו ביחד כבר עשר שנים".

## זה דבר שכיח, שנשים חרדיות מנהלות חיים כפולים?

שרון: "יש המון מקרים כאלה, כן. הכרנו בצ'אט של תפוז. היתה שם קבוצה של נשים חרדיות בארון".

שרון ויעל מספרות שעיקר האתגרים שנתקלו בהן במעבר מחיים חרדיים לחילוניים, נגעו לפערי תרבות וידע ולבדידות חברתית, אף שגדלו בשכונה מעורבת, והעולם החילוני לא היה זר להן לגמרי. "יש פער ידע מאוד גדול בתרבות, מוזיקה, ספרים - דברים שהם הכי בסיסיים", אומרת יעל. "כשהייתי אמורה לרשום את הילדה לבית הספר, הייתי ממש אבודה; כחרדית, את שואלת איזה שידוכים יוצאים מבית הספר הזה. מה הפרמטרים של בתי ספר חילוניים? לא היה לי מושג, וגם לא ידעתי איך רושמים ומתי. בתיכון לא ידעתי מה זה מגמות. זה היה פאזל קשה להרכבה".

השינוי החיצוני הכרוך ביציאה בשאלה, היה בשבילן תהליך איטי, מורכב מבחינה רגשית. "הבשלת לזה לאט", מספרת שרון. "עברתי בהדרגה משרוול ארוך לקצר, וכשהורדתי כיסוי ראש, בהתחלה היו מלא דיבורים מאחורי הגב שלי, והיו הורים שלא נתנו לילדים שלהם לבוא אלינו הביתה".

יעל: "כשחזרתי מבית הדין הרבני, הורדתי את כיסוי הראש, פיזרתי את השיער והרגשתי כאילו יצאתי מהכלא. זו תחושת שחרור שקשה להסביר. כיסוי הראש היה הנטל הכי קשה בשבילי. לאט לאט התחלתי לקצר חולצות וחצאיות. בפעם הראשונה שלבשתי מכנסיים ברחוב, הרגשתי כאילו אני עירומה והייתי בטוחה שכולם מסתכלים עליי".

## "בבית הייתי כמו שפחה"

הפגיעות והטלטלות שרייצ'ל שפר (45) עברה במהלך חייה רבות כל כך, שקשה לעקוב אחריהן. היא נולדה בוונקובר, קנדה, להורים חב"דניקים חוזרים בתשובה, אחת משישה ילדים. כשהיתה בת שלוש, היגרה עם משפחתה לישראל. בילדותה, עברה התעללות פיזית קשה מצד אביה, שהפליא מכותיו גם באמה, וזו היתה בורחת למקלטים מדי פעם, עד שבשלב כלשהו, רייצ'ל הוצאה מהבית לפנימייה חסידית. באחת הפעמים שבהן הגיעה לביקור בבית, הודיעו לה הוריה שהמשפחה חוזרת לארצות הברית. כמה שנים לאחר מכן, ברחו ביחד עם אמה ואחיה מהאב המתעלל. מאז לא ראתה אותו יותר. היא עזבה את בית אמה ואת הדת בגיל 18. כשהיתה בת 20, הכירה את מי שהפך מאוחר יותר לבעלה, עמי (שם בדוי), ישראלי לשעבר. השניים חיו יחד בפלורידה, שם עמי התחזק. "הוא היה מקשיב לקלטות של הרב אמנון יצחק", היא מספרת, "בשבילי זה היה כמו לשמוע ציפורניים על הקיר. מלא הפחדות ואיומים". בלית ברירה, חזרה גם היא לחיות כחרדית.

כשהיתה בת 25 השניים נישאו. "הכרתי את החברים שלי להגיע לבושים בצניעות, וזה הרס את החברות". בהמשך, היגרו לארץ והתגוררו ברחובות. "עמי הלך והתחרד, גרנו בבית פצפון, וככל שעבר הזמן נוספו עוד ועוד איסורים דתיים. הייתי צריכה לדווחה על כל דבר שאני עושה, ובבית הייתי כמו שפחה. אני עשיתי הכל".

למרות תלאותיה, והחינוך המשובש בילדותה, יש לרייצ'ל כישורים רבים. עוד כנערה, היא התעניינה במחשבים, הרבה בזכות אמה, שעבדה כגרפיקאית. בישראל, היא לימדה את עצמה עברית, ועבדה



במכירות ובעבודות משרדיות שונות. את המשכורת נתנה לבעלה, והוא הפריש לה ממנה סכומים זעומים לצורך הקיום היומיומי. "לא היה לי כסף לכלום", היא אומרת.

כמה שנים לתוך הנישואים, כשהיא אמא לשלושה ילדים קטנים, החלה להבין שהיא נמצאת במערכת יחסים אלימה. ההתפכחות הובילה בסופו של דבר לגירושים בבית הדין הרבני, אך ללא סיוע משפטי ובהיעדר שליטה בעברית, רייצ'ל חתמה על הסכם בעייתי. היא קיבלה אמנם משמורת מלאה על הילדים, אבל ויתרה מבלי דעת על זכויות רבות, בהן על "המשמורת הרוחנית" שלהם - כלומר על הזכות להחליט באיזו מסגרת חינוכית ילמדו. עם הזמן, הבחינה רייצ'ל שבנה הבכור חסר השכלה בסיסית בחשבון ובתחומי דעת אחרים; הוא למד בבית ספר חרדי, שפועל ללא רישיון או פיקוח.

לפי מאמר שפורסם ב"הארץ" בשנה שעברה, 96% מהילדים החרדים לומדים במוסדות הלא רשמיים, המקיימים זיקה רופפת למערכת הממלכתית. "תוכנית הלימודים שלהם לרוב אינה כוללת לימודי ליבה מלאים, אם בכלל, הפיקוח עליהם דל או לא קיים, והקשר שלהם למדינה הוא בעיקר תקציבי. דרך ניהולם כושלת ... במבט על, זוהי מערכת כאוטית שמתנהלת בסטנדרטים של אמצע המאה הקודמת". בימים אלה, מוזרמים לחינוך החרדי תקציבי עתק, ללא שום דרישה או פיקוח.

היום, בנה של רייצ'ל כבר בן 18. הוא הוציא פטור משירות צבאי ועובד בפיצרייה. "הוא בקושי יודע קרוא וכתוב", היא אומרת. באבחונים שלקחה אותו אליהם ומימנה בעצמה, ייחסו את מצבו המדורדר למסגרת החינוכית שבה למד. המלצת המאבחנים היתה להעבירו לחינוך מיוחד, אולם אביו התנגד. בנעוריו, הוא עבר לפנימייה חרדית, שאותה רייצ'ל מתארת "כמו כלא". במהלך לימודיו שם אושפז בגיה לאחר ניסיון אובדני. "אני פוחדת כל יום למצוא אותו מת", היא אומרת בדמעות.

במשך השנים, היא נגררה למאבקי משמורת עם אבי ילדיה, שעדיין לא הסתיימו. מלחמת ההישרדות היומיומית הותירה אותה לא פעם רעבה ללחם, "הייתי אוכלת מהפח שאריות של אנשים אחרים בעבודה", היא מתוודה. אבל רייצ'ל לא מוותרת, ורק בסוף השבוע הזה, שאליו הגיעה עם בתה המתבגרת, היא זוכה למעט שלווה.

"סופי השבוע נועדו בעיקר לילדים", אומרת רוזנבלט. "לסעודות שישי שאנחנו עורכים לא כל הילדים יכולים להגיע, משום שחלק מהם עדיין חיים כחרדים. הנופשים מאפשרים להם לפגוש עוד ילדים במצבם. אחת האמהות כאן אמרה לי, שלבת שלה לא היתה אף חברה, ועכשיו, במהלך סוף השבוע הזה, יש לה אחת".

נועה לימונה | משפחה

עיתונאית, כתבת הורות ומשפחה של עיתון "הארץ", מחברת הסדר "הורה נבוכים" בגלריה שישי

**לחצו על הפעמון לעדכונים בנושא:**

ילדים  הורים  אימהות  נשים 